

YENİDEN YAZIM BAĞLAMINDA TAHİR İLE ZÜHRE HİKÂYESİNİN İNCELENMESİ

ANALYZING THE STORY OF TAHİR AND ZUHRA IN THE CONTEXT
OF REWRITING

Elif SAYIN

ORCID: 0000-0002-5792-1375

DOI: 10.5281/zenodo.8097595

ÖZET

Sözlü kültürün önemli ürünlerinden biri de halk hikâyeleridir. Geçmişten günümüze kadar Türk halk edebiyatı içinde önemli bir konuma sahip olan halk hikâyeleri, Türk kültürünü büyük ölçüde yansıtmaktadır. Bu halk hikâyelerinden biri de Tahir ile Zühre'dir. Tahir ile Zühre hikâyesi, üzerine en çok çalışma yapılan halk hikâyelerinden biridir. Tahir ile Zühre üzerine yapılan en kapsamlı çalışma Fikret Türkmen'e aittir. Fikret Türkmen çalışmasında Tahir ile Zühre hikâyesinin tüm varyantlarına yer vermiştir. Bizim çalışmamız da Tahir ile Zühre'nin yeniden yazımı üzerine şekillenmiştir. Bu çalışmada Saliha Yavaş Değirmenci tarafından kaleme alınan Tahir ile Zühre hikâyesinin yeniden yazımı incelenmiştir. Yeniden yazım bağlamında hikâyenin epizotları ve motifleri ele alınmıştır.

ABSTRACT

One of the important products of oral culture is folk tales. Folk tales, which have an important structure in Turkish folk literature from the past to the present, have largely reflected the Turkish culture. One of these folk tales is Tahir and Zuhre. The story of Tahir and Zuhre is one of the most studied folk tales. Fikret Turkmen included all variants of the story Tahir and Zuhre in his work. Our work is also shaped on the rewriting of Tahir and Zuhre. In this study, the rewriting of the story Tahir and Zuhre, written by Saliha Yavas Degirmenci, was examined. In the context of rewriting, the episodes and motifs of the story were examined.

Anahtar Kelimeler: Tahir ile Zühre, yeniden yazım, halk hikâyesi.

Keywords: Tahir and Zuhre, rewrite, folk tale.

İlgili Yazar: Elif SAYIN
Yüksek Lisans Öğrencisi, Karamanoğlu
Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Karaman.
sn.elifsyn@gmail.com

Başvuru Tarihi/Received: 03.04.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 07.06.2023

1. Giriş

Türk halk hikâyeciliği, destandan romana uzanan anlatı geleneğimiz yolunda XVI-XX. yüzyıllar arasını kaplayan ve âşık edebiyatıyla iç içe ve eş zamanlı giden önemli bir sürecin ürünüdür. (Duymaz, 2014: 1) Türk halk hikâyeleri büyük bozulmalara uğramadan günümüze kadar ulaşabilen edebiyat ürünlerinin başında gelmektedir. "Türk halk hikâyeleri, zaman seyri ve coğrafya-mekân içinde efsane, masal, menkıbe, destan vb. mahsullerle beslenerek dinî, tarihî, içtimai hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserleridir." (Elçin, 2004: 444) "Başlangıçta halk edebiyatının mahsulü olan nesir ve nazım karışımı bu aşk hikâyeleri ve destanları sözlü bir şekilde devam ederken zamanla yazıya geçirilmiş veya usta şairler tarafından bu konular işlenmiş böylece daha geniş ve daha farklı kültür çevrelerinde de okunan eserler olmuştur. Tahir ile Zühre de bunlardan biridir ve Türk boylarının pek çoğu arasında yaygın olarak bilinmektedir." (Yüce, 1992: 81) Söz konusu aktarım geniş çevrelerce yayılarak farklı kültürler tarafından genişletilmiş ve farklı varyantlar teşekkül etmiştir. Bunlardan biri de Tahir ile Zühre'nin yeniden yazımıyla oluşan varyantıdır. Biz bu makalede Tahir ile Zühre hikâyesinin yeniden yazımı üzerinde duracağız.

Çalışmamıza konu olan Tahir ile Zühre varyantı, Saliha Değirmenci Yavaş tarafından 2020 yılında kaleme alınarak Çimke Yayınları aracılığıyla basılmıştır. Saliha Değirmenci Yavaş, 1980 yılında Konya'nın Beyşehir ilçesinde yer alan Yenidoğan kasabasında dünyaya gelmiştir. Babasının şiire olan ilgisi onu şiir yazmaya teşvik etmiştir. Çocukluk yıllarında babasından dinlediği Tahir ile Zühre hikâyesinden etkilenerek 2020 yılında *Tahir ile Zühre*'yi kaleme almıştır. Yazar, hikâyeyi aktarırken manzumeler yazarak hikâyede düzenlemeler yapmış, Ozan Ahmet Poyrazoğlu'na ait manzumelere de eserinde yer vermiştir. Yazar hikâyeye giriş yapmadan önce okurun bilgilendirilmesi adına Konya'da bulunan Tahir ile Zühre Mescidi hakkında da bilgi vermiştir. Hikâyenin sonunda ise Tahir ile Zühre için bir ağıt yakılmıştır. Saliha Değirmenci Yavaş'ın kaleme aldığı *Tahir ile Zühre* (2020) hikâyesinin yeniden yazımı, bu çalışmada epizotları ve motifleri açısından detaylı olarak ele alınacaktır.

2. Yeniden Yazım Nedir?

Yeniden yazım, herhangi bir eserin aynı üslupla ya da farkı üslupla var olan eseri taklit ederek ya da o eserden beslenerek yeni bir eser oluşturulmasına verilen isimlendirmedir. "Yeniden yazma (fr. *réécriture*/ ing. *rewriting*) kavramı "genel olarak hangi türden olursa olsun, var olan önceki bir metnin, onu taklit eden, dönüştüren, açık ya da kapalı bir biçimde ona gönderen bir başka metinde yinelenmesi" ve "ayrışık unsurları, başka metinlere ait parçaları tutarlı bir bütün içerisinde bir araya

getirmek, onları düzenleyerek aralarında uyum sağlamak, böylelikle yeni bir metin ortaya çıkarmak bir yeniden yazma işlemi” olarak tanımlanmaktadır.” (Aktulum, 2014: 187)

Yeniden yazım yapılan eserde geçen olaylar, yeniden yazım yapan kişinin fikir dünyasına ve kişisel birikimlerine göre şekillenmektedir. Yeniden yazım yapılırken ana eserdeki olaylar, mekânlar ve kişiler farklılık gösterebilir. Eserdeki esas kişi merkeze alınarak sadece onun üzerine yeniden yazım çalışması yapılabilir. Yazar, başkası tarafından yazılan bir eseri yeniden yazabileceği gibi önceden yazdığı kendine ait bir eserini yeniden yazım bağlamında kaleme alarak eserin dönüşümünü ve gelişimini sağlayabilir. “Daha önceden yazılan bir metinde işlenen konu, metindeki bir karakter bir cümle vs. daha sonradan yazılmış metinde yeni bir anlam ve yorumla karşımıza çıkabilir” (Sivri ve Özkan, 2013: 143).

“Yeniden yazılan metin bir taklit, bir kopya değil, yeni anlamlar içeren yeni bir metindir artık. Amaç bazen çok sevilen bir yazara öykünme, bazen alt-metni hicvetmek, daha yetkin kılmak, düzeltmek, onunla hesaplaşmak ya da düpedüz yazarla özdeşleşmek arayışıdır. Ancak amaç ne olursa olsun, yeniden yazma işlemi sayesinde geçmiş dönemlere ait metinler yeni döneme taşınır” (Gören, 2013: 65).

3. Ana Hatlarıyla Tahir ile Zühre Hikâyesinin Klasik Olay Örgüsü

Padişahın ve vezirinin hiç çocuğu olmamaktadır. Çocuksuzluk derdinden mustarip olan padişah ve veziri ne yaparlarsa yapsınlar dertlerine asla çözüm bulamazlar. Günün birinde padişah ve vezir kılık değiştirerek saraydan çıkıp halkın arasına karışır. Çarşıda gezdikleri vakit yaşlı bir dervişe rastlarlar. Derviş, yanına gelen padişahın ve vezirinin derdini daha onlar anlatmadan bilir ve bir elmayı bölerek onlara verir. Bir elmanın yarısını padişah, yarısını vezir yer. Derviş onlara birinin kız, birinin erkek çocuğu olacağını ve bu çocukları evlendirmelerini söyler.

Dervişin dediği gibi çocuklar dünyaya gelir. Tahir ile Zühre birlikte büyürler. Bir gün Zühre, Tahir’i uyurken yanağından öper. Bunun üzerine Tahir, Zühre’ye kızar ve kardeş olduklarını söyler. Zühre kardeş olmadıklarını, yalnızca birlikte büyüdüklerini söyler, eve gidince Tahir’in gönlüne de onun gönlüne düştüğü gibi bir aşk düşürmesi için Allah’a dua eder. Duası kabul olur, bunun üzerine Tahir de Zühre’ye sevdalanır. Tahir ile Zühre günlerini beraber geçirmeye başlarlar ve bir gün Arap köle, Tahir ile Zühre’nin birbirlerine âşık olduğunu Zühre’nin annesine abartılı ve yanlış bir şekilde anlatır. Zühre’nin annesi köleye inanamayarak onları takip etmesini söyler. Zühre’nin annesi kızını bir vezir oğluna layık görmez ve onu nüfuzlu biriyle evlendirmeyi hayal eder.

Tahir ve Zühre o gün kötü rüyalar görürler. Bu rüyanın gerçek olmaması için dua etmeye

başlarlar. Dua ettikleri gün Arap köle yine Tahir ile Zühre'yi birlikteyken görür, haberi Zühre'nin annesine götürerek bunun namus meselesi olduğunu abartılı bir biçimde anlatır. Bunun üzerine Zühre'nin annesi eşine olanları hiddetle anlatır. Padişah, Tahir ile Zühre'nin evlenmesini istediğini söyleyince eşi bu duruma karşı çıkararak padişahın fikirlerini değiştirmek için ona büyü yaptırır. Büyünün etkisiyle padişahın fikirleri değişir ve sinirlenerek sözünü bozar, Tahir'i başka bir memlekete sürgün eder. Tahir sürgündeyken Zühre de dadısı ile birlikte bir saraya kapatılır. Tahir yedi sene boyunca sürgünde kalır. Bir gün Keloğlan, Tahir'e Zühre'den haber getirir ve haberi duyan Tahir, Zühre'ye kavuşmak için Allah'a dua eder. Duası kabul olan Tahir, Zühre'nin sarayına ulaşır. Âşıklar yeniden görüşmeye başlarlar, bunu gören Arap köle padişaha haber verir. Padişahın askerleriyle karşılaşan Tahir onları öldürür ve ardından yeni bir asker ordusu gelir. Askerler gelince teslim olan Tahir, bir sandığa koyularak suya atılır ve Zühre'ye öldüğü söylenir. Sandıktan çıkan Tahir'e bölge halkı yardım eder. Uzun yıllar boyunca orada kalan Tahir, yeniden Zühre'nin yanına gitmek ister. Bu sırada ona âşık olan bey kızı onunla evlenmek istediğini söyler; Tahir, Zühre'ye âşık olduğunu söyleyerek kızı reddeder. Kız bunu duyunca Tahir'e kötü sözler söyleyerek ahirette yakasını bırakmayacağını bildirir. Tahir oradan ayrılır.

Zühre'yi nüfuzlu biriyle evlendirecekleri gün Tahir kılık değiştirerek Zühre'nin düğününe gelerek ona dörtlüklerle seslenir. Tahir'in varlığını Arap köle fark ederek padişaha bildirir, padişah öfkelenerek Tahir'i yanına getirmelerini emreder. Tahir padişahın huzuruna çıkarılır; o sırada halk da padişaha karşı çıkararak Tahir'in öldürülmemesini ister. Tahir Allah'a dua ederek ölmek ister. Zühre'de Tahir'in öldüğünü görerek dua eder ve oracıkta ölür. Arap köle Zühre'ye olan aşkıdan dolayı kendini hançerle öldürür. Padişah yaptıklarından dolayı pişmanlık yaşar ve karısına yaptırdığı büyü için çok kızar. Tahir ile Zühre yan yana gömülürler. Mezarlarında iki adet gül biter, bu güllerin arasına da kara çalı girer. (Alptekin, 1997; Sav, 1974)

4. Yeniden Yazım Bağlamında Tahir ile Zühre Hikâyesinin Epizotları

4.1. Tahir ile Zühre'nin Aileleri: Zühre'nin babası Kahraman Bey, toplumun üst düzeyindeki yönetici sınıfına mensup olan bir şahıs olarak karşımıza çıkar. Tahir'in babası Hacı Ferruh ise yöneticiden hemen sonra gelen statüye sahiptir. Görüldüğü üzere hikâyenin başında ailelerin sosyal statü farkına dikkat çekilir.

4.2. Tahir ile Zühre'nin Doğumları: Tahir ile Zühre hikâyesinin en önemli epizotlarından birini bu epizot teşkil eder. Âşıkların mucizevî doğuşu ve kaderlerinin çizilişi bu epizotta belirlenir. Zira doğumu

hazırlayan şartlar içinde bir de "sözleşme", yani doğacak çocukların birbirlerine verilmesi vaadi vardır. (Türkmen, 1983: 31)

Kahramanların babaları Meram Vadi'de akan bir nehrin yanında bulunan elma ağacının dibinde dinlenirken bir dervişin onlara sunduğu elmaları yerler. Derviş birinin erkek, birinin kızı olursa onları evlendirmelerini söyler. Kahraman Bey ve veziri aralarında sözlü bir antlaşma yaparlar.

Tahir doğduğunda Kahraman Bey ona adını verir. Tahir doğduktan bir ay sonra da Zühre dünyaya gelir. Kahraman Bey doğum esnasında gökyüzündeki Çoban Yıldızı'nı izlediği için kızına Zühre ismini verir. Tahir önce doğmasına rağmen göbek bağı Zühre ile aynı zamanda düşer. Göbek bağı'nın aynı zamanlarda düşmesi yazar tarafından özellikle vurgulanmış, onların kaderlerinin birlikte yazıldığı'nın altı çizilmiştir.

4.3. Kahramanların Âşık Olması: Tahir ile Zühre hikâyesinin bütün varyantlarından farklı olan bu epizotta kahramanlar, kardeş olmadıklarını öğrendikleri zaman âşık olmazlar. Tahir ile Zühre aynı rüyaları görürler. Rüyalarında bir dervişin onlara şerbet sunduğunu görürler. Burada bade içerek âşık olma durumu söz konusudur, fakat bu durum sadece Zühre için geçerlidir. Çünkü Tahir, Zühre'nin duası sonucunda ona âşık olur. Bu epizotta hem bade içerek âşık olma motifi hem de dua motifi karşımıza çıkar.

4.4. Tahir ile Zühre'nin Evlenmelerinin Engellenmesi: Ulviye Sultan'ın kulağına Tahir ile Zühre'nin birbirlerine âşık oldukları dedikodusu gelir ve bunun üzerine Sultan sinirlenerek Kahraman Bey'e Tahir'i göndermesini söyler. Kahraman Bey verdiği sözü hatırlatarak onları evlendireceğini söylediğinde Sultan sinirlenerek Arap hizmetçiden yardım alır ve Kahraman Bey'e büyü yaptırır. Kahraman Bey büyü'nün etkisiyle Tahir'i Ermenek Kalesi'ne hapsedirir. Tahir kaçıp geldiğinde onu sandığa kilitleyerek Beyşehir Gölü'ne atar. Yeniden geldiğinde odunluğa kapatır. Son gelişinde ise onu cellatlara öldürtmek ister. Zühre'yi engellemek içinse onu başkasıyla evlendirmek isterler.

Görüldüğü üzere engellemeyi yapan merkez karakter Ulviye Sultandır. Ulviye Sultan'ın yaptırdığı büyü'nün etkisiyle Kahraman Bey engellemeyi yapan ana şahıs konumuna gelir.

Arap hizmetçi de engelleyici kişilerden biridir. Tahir ile Zühre'nin buluşmalarını Sultan'a haber verir, Tahir ile Zühre'nin mektuplarını değiştirerek âşıkların arasına küslük sokmaya çalışır. Arap hizmetçi bu engellemeleri Zühre'ye olan aşkından dolayı yapar, Tahir'den kurtulmak niyetindedir. Tahir'in kapatıldığı zindanda bekçi olan zindancı da Zühre'ye âşıktır; bu sebeple Tahir'i hikâyenin sonunda öldürerek ondan kurtulmayı hedefler. Onun da gayesi Zühre ile evlenmektir.

Bir diğer engelleyici şahıs ise Şehremini'nin kızı Suna'dır. Tahir, Beyşehir'de göle atıldıktan sonra orada yaşamaya başlar, orada çok sevilen biri olur. Şehremini, Tahir'i konağına getirtir. Tahir, Suna'ya saz dersleri vermeye başlar. Suna, Tahir'e âşık olur, onunla evlenmek ister. Tahir onu reddedince Tahir'i tehdit ederek yanında kalmasını, Zühre'den ayrı durmasını sağlar.

4.5. Tahir'in Karşılaştığı Güçlükler (Sağlık Sorunları): Kahraman Bey, Tahir'in bağına bir sopa ile vurarak bir yara açar. Ermenek Kalesi'ne bağına yara ile giden Tahir rutubetten hastalanır. Zindandan kaçtığında sağlığı iyi olmamasına rağmen yol almaya devam eder.

Sağlığı bir türlü iyi olmayan Tahir yeniden kaçarak Kör Hasan'a sığınır. Burada yakalanacağını anlayınca başka bir eve sığınır. Sonrasında kendini gölde yüzen sandığın içinde bulur. Sandıkta açlıktan ve susuzluktan neredeyse ölecektir.

4.6. Kahramanların Akıbeti:

Tahir'in Sonu: Tahir, Zühre'nin düğünü olacağını öğrenince onun yanına kadın kılığına girerek gider. Bu epizotta kılık değiştirme motifi karşımıza çıkar. Tahir düğün evindeki kadınların manilerine karşılık verince Zühre o kişinin Tahir olduğunu anlar. Arap köle Tahir'in kılık değiştirdiğini fark edince Kahraman Bey'e haber verir. Kahraman Bey, Tahir'i öldürtmek için üç cellat getirir. Cellatların hiçbiri Tahir'i öldürmek istemez. Arap köle bildiği bir celladı getirir. Bu cellat da Tahir'i öldürmek istemez. Halk Kahraman Bey'in merhamet etmesi için Allah'a dua edince Kahraman Bey büyü'nün etkisinden kurtularak Tahir'e merhamet eder. Bu kısımda yazar halkın önemine dikkat çekmek ister. Halkın duaları Kahraman Bey'in üzerindeki büyüü kaldırır. Bu epizotta halkın etkileyici ve iyileştirici özelliklerine dikkat çekilir.

Kahraman Bey, büyü'nün etkisinden kurtulunca Tahir'den af diler. Bu sırada Tahir'in zindandan kaçarken yere serdiği zindancı gelerek Tahir'in başını kesip onu öldürür. Yeniden yazım bağlamında Tahir'in ölümü farklı bir kurgu ile okuyucuya sunulmuştur.

Zühre'nin Sonu: Zühre, Tahir'in öldüğünü görerek yanına gelir. Arap hizmetçi, Ulviye Hanım'a Tahir'in etini Zühre'ye yedirirse Zühre'nin Tahir'i unutacağını söyler. Bu sözleri duyan Zühre kan kusmaya başlar. Ardından Allah'a canını alması için dua eder ve oracıkta ölür.

Entrikacıların Sonu: Bu epizot kötülerin cezalarını çektikleri kısımdan meydana gelir. Arap hizmetçi, Zühre'ye olan sevdasından dolayı hikâyenin sonunda intihar eder; Ulviye Sultan kızının ölümünü kaldıramayarak delirir. Tahir'i öldüren zindancı ise halk tarafından linç edilir.

Tahir ile Zühre'nin Mezarı: Bu epizot hikâyenin finalini teşkil eder. Halk, Tahir ile Zühre'nin

cesetlerini Meram Vadi'ye götürürler. Boş bir araziye Tahir ile Zühre'yi yan yana gömerler. Hikâye her şeyin başladığı yerde biter; Tahir ile Zühre'nin dünyaya gelmesine ön ayak olan Meram Vadi bölgesi, onların son yolculuklarına da tanıklık eder.

5. Yeniden Yazım Bağlamında Tahir ile Zühre Hikâyesinin Ana Motifleri

5.1. Çocuksuzluk Motifi: "Çocuk ve çocuksuzluk insanlığın en önemli meselelerinden biri olmuştur. Soyun devam edebilmesi için çocuğa ihtiyaç vardır. Toplumlar için ehemmiyetli olan bu konu doğal olarak mitolojik dönemlerden günümüze kadar çeşitli halk anlatılarında yansımalarını bulmuştur. Özellikle destan ve hikâye türünde karşımıza çıkan bu anlatılarda çocuk, çocuksuzluk ve bunun çözümü olan motifler işlenmiştir." (Yılmaz, 2016: 8)

Tahir ile Zühre hikâyesi de çocuksuzluk motifi üzerinde şekillenir. Çocuksuzluk motifi, kahramanların daha doğmadan önemli kişiler olduğuna vurgu yapılması açısından önemli bir konuma sahiptir. Bu sebeple Tahir ile Zühre'nin varlıkları mucizevi bir sebebe bağlanır.

5.2. Yardımcı Derviş (Hızır) Motifi: Türk halk hikâyelerinde kişilerin zor durumda kaldığında yardımına muhtaç oldukları kişi ya da kişiler vardır. Bunlardan biri de Hz. Hızır'dır. Tahir ile Zühre hikâyesinin başında dilenci kılıklı bir derviş, Kahraman Bey ve vezirinin yardımına gelir. Onların çocuksuzluk dertlerine, verdiği elma ile çare bulur. Doğacak olan çocukların evlendirilmesi gerektiğini söyleyerek gözden kaybolur.

5.3. Elma Motifi: Çocuk sahibi olmak için halk inanışlarında çeşitli ritüeller yapılır. Bu ritüellerin arasında en yaygın olanı elma yeme ritüelidir. Elma, dünyanın var oluşundan beri önemli bir simge olmuştur. Elmanın temsil ettiği unsurlardan biri de doğurganlığı simgeliyor olmasıdır. Bu sebeple Tahir ile Zühre hikâyesinde yer alan elma motifi de doğurganlık ile ilişkilendirilmiştir.

5.4. Ad Koyma Motifi: Halk hikâyelerinde sıklıkla yer alan ad koyma motifinde kahramanın adı ulu bir şahıs tarafından verilir ya da kahramanın adı önceden hazırlanmıştır. İncelediğimiz hikâyede ise kahramanların adı önceden belli değildir. Kahramanların adlarını Kahraman Bey verir. Yeniden yazım bağlamında ad verme motifi farklılık göstermektedir, çünkü ana hikâyede kahramanların isimleri derviş tarafından verilmiştir. Yeniden yazım sırasında ise derviş, çocuklara isim vermeden bulunduğu yerden ayrılmıştır.

Hikâyede isimlendirmeler kahramanların doğumlarıyla doğrudan ilişkilidir. Tahir sabah ezanı ile

birlikte doğduğu için Kahraman Bey ona sabah saatlerinin temiz ve huzur dolu olmasından esinlenip Tahir ismini verir. Zühre'ye ise doğumu sırasında bakmakta olduğu yıldızın ismini verir. Bu isimlendirmelerin verilmiş şekli, kahramanların ulu şahsiyetler olduğuna vurgu yapar niteliktedir. Tahir ile Zühre'nin diğer varyantlarının aksine burada kullanılan ad verme motifi, tüm varyantlardan farklı olma özelliğine sahiptir. Yeniden yazım bağlamında ad verme motifi, yazarın hayal gücüyle yoğurulmuştur.

5.5. Bade İçme Motifi: Rüya gören kişi, rüyada kendisine sunulan içeceği içer ve uyandığında kalbine bir kor düşmüş olduğunun farkına varır. Bu hâdise bade içme olarak adlandırılır. Bade içmenin iki çeşidi bulunur. Bunlar er dolusu ve pir dolusu badedir. Er dolusu içen âşıklar kahraman, yiğit ve gözü pek kişi olurlar. Sevdiği için ölümlerle göğüs göğse gelirler. Maceraları kahramanlıkla doludur." (Onay, 1996: 139) Pir dolusu içen âşıklar cefa çekerler, sevdalara düşerler, sevgililerinin arkasından yanıp tutuşurlar. Bunlar kahraman değildirler. Vefakâr ve fedakâr âşıklardır. (Yardımcı, 1998: 140)

Tahir ile Zühre aynı gece rüyalarında bade içtiklerini görürler. Zühre bade içtikten sonra aşkının ateşiyle yanıp tutuşur ve Tahir'i görmeye gider. Tahir, Zühre geldiği esnada rüyasından uyanır ve bade içtiğinin farkına varır. Tahir bade içtikten sonra bir süre bu aşkın varlığını inkâr eder. İkinci kez rüyasında bade içtiğini gördüğünde âşık olduğunun farkına varır. Kahramanların içtikleri bade, pir dolusu badedir ve gönüllerine aşkın ateşi düşer.

5.6. Dua Motifi: Yeniden yazım yapılan metinde dua motifi ilk olarak elma motifi ile birleşik olarak karşımıza çıkar. Çocuksuzluk derdinden kurtulmak için dua eden Kahraman Bey ve vezirine duaları karşılığında bir elma verilir. Bu elma dualarının kabul oluşunun simgesi niteliğindedir.

Dua motifi, ikinci olarak Zühre'nin Tahir için ettiği dua ile karşımıza çıkar. Zühre gördüğü rüyadan sonra, Tahir'e âşık olduğunu söyler. Tahir, Zühre'ye kızarak bu düşünceden kurtulmasını ister. Zühre bunun üzerine çok üzülerek Allah'a dua eder. Bu dua sayesinde Tahir rüyasında ikinci kez bade içer ve Zühre'ye âşık olur. Bu motif yeniden yazım bağlamında ana hikâyeden farklılık göstermektedir.

Dua motifinin karşımıza çıktığı bir diğer hadise ise halkın Kahraman Bey için dua etmesidir. Bu dua sonucunda Kahraman Bey büyü'nün etkisinden kurtulur. Bu motif yeniden yazım yapılan hikâyeye özgü bir kısımdır ve ana hikâyeden farklıdır. Yazar, halkın gücünü dua motifi ile vurgular.

Zühre'nin ettiği bir diğer dua ise ölmek için Allah'a yakarmasıdır. Bu dua da önceki duası gibi

kabul olur. Zühre, Tahir'in ölümüne dayanamayarak Allah'a canını alması için dua eder ve oracıkta ölür.

Dua motifi görüldüğü gibi en çok Zühre karakteri üzerinden işlenir. Zühre'nin ettiği dualar kabul olur. Bu, Zühre'nin temiz kalpli oluşuna işaret etmektedir.

5.7. Büyü/Sihir Motifi: Pertev Naili Boratav, büyüü şu şekilde tanımlamıştır: "İyi veya kötü bir sonuç almak için tabiat ögelerini, yasalarını etkilemek ve olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin topuna birden büyü denir. Bu anlamı ile kelimenin kavramı genişlemiş oluyor; deyim Fransızcadaki magie kelimesinin bilim dilindeki kullanımını karşılıyor. Halk dilinde büyü daha dar bir alanda kalan işlemler için kullanılır; bir kimseyi sevdiğinden soğutmak, düşmanını hasta düşürmek veya öldürmek için yapılan "kötü büyü", bir kişide karısına karşı sevgi uyandırmak ya da evine bağlılık sağlamak için yapılan "olumlu büyü" (muhabbet tılsımı) gibi." (Boratav, 2003: 136)

Yeniden yazım bağlamında hikâyede büyü motifi ana hikâyeye ile paralellik gösterir. Zühre'nin annesi, Zühre ve Tahir'in evlenmelerini istemez. Kahraman Bey'in evliliğe onay vermesine sinirlenerek büyü yaptırmaya karar verir. Büyünün amacı, Kahraman Bey'i etkileyerek âşıkların kavuşmasının önlenmesidir. Büyünün etkisini koruması için sihirli su, Kahraman Bey'e düzenli olarak içirilir. Bu kısım ana hikâyeye ile farklılık gösterir, çünkü ana hikâyede büyü bir kez yapılır. Yeniden yazım bağlamında ise büyüün etkinliğini sürdürmesi adına büyü sürekli olarak tekrarlanır.

5.8. Kılık Değişirme Motifi (Tebdil-i Kıyafet): Kılık değişirme motifi, ilk olarak Kahraman Bey ve vezirinin gezi için kıyafetlerini değiştirmeleriyle karşımıza çıkar. Halk tarafından tanınmamak adına kılıklarını değiştiren Kahraman Bey ve veziri Konya'ya giderler.

Kılık değişirme motifinin karşımıza çıktığı bir diğer hadise ise Tahir'in, Zühre'nin düğününe kadın kıyafetiyle gelmesidir. Tahir, Kahraman Bey'in adamları tarafından arandığı için tanınmamak adına kadın kılığına girer. Bu motif hikâyenin gidişatı bakımından önem arz eder. "Halk hikâyelerinde yaygın olarak kullanılan 'kıyafet değişirme' motif zinciri, konunun önemli bir epizotunu oluşturur." (Aslan, 2001: 10)

5.9. Hapsederek Cezalandırma Motifi: Hapsederek cezalandırma motifi, halk hikâyelerinde sıklıkla kullanılan bir motiftir. Anlatılarda "hapsedilen kişiler, çoğunlukla birinci dereceden olumlu kahramanlardır" (Köktürk, 2006: 398). Çalışmamızda bu motif, ana hikâyeye ile paralel olarak işlenmiştir: Kahraman Bey büyüün etkisiyle Tahir'i sürgün etmek ister. Bunun sonucunda Tahir'i

Ermenek Kalesi'ne hapsedirir. Ana hikâyede de Tahir yine hapsedilerek cezalandırılır. Hapsederek cezalandırma motifi, sandık ile devam eder. Kahraman Bey, Tahir'i bir sandığa hapsedirerek onu Beyşehir Gölü'ne attırır. Sandıkta kilitli kalan Tahir, sandığa gizlice konulan bazlama ve su sayesinde hayatta kalır. Sandığı Topal Ali bulur ve Tahir bu sandıktan kurtulur.

6. Sonuç

Bu çalışmada Tahir ile Zühre hikâyesinin Saliha Yavaş Değirmenci tarafından yapılan yeniden yazım çalışması incelenmiştir. Çalışmada yeniden yazım bağlamında hikâyenin epizotları ve motifleri ele alınmıştır. Klasik halk hikayelerindeki epizot yapısının hikayenin yeniden yazımında da korunduğu görülmektedir. Motiflerine baktığımızda ise hikâyede dokuz ana motif tespit edilmiştir. Motiflerin her biri birbirine bağlı ve birbirinin devamı niteliğindedir. Tespit edilen motifler ana hikâye ile zaman zaman paralellik gösterebildiği gibi, zaman zaman da ana hikâyeden oldukça farklı bir çizgide ilerlemiştir. Yeniden yazım kapsamında bazı motiflerin ana hikâyeden ayrı bir biçimde ele alındığı görülür. Bu motiflerden en dikkat çeken, bade içme motifidir. Yeniden yazım bağlamında bade içme motifinin Tahir üzerinden iki defa işlendiğini görmekteyiz. Bade içme motifi dışında ad koyma motifi ve dua motifi de ana hikâyeden farklı bir çizgide ilerler. Yeniden yazım yapılan metinde ad koyma motifi, Tahir ile Zühre hikâyesinin tüm varyantlarından farklıdır. Doğacak olan çocukların ismini elmayı veren kişi yerine Kahraman Bey koyar. Adlandırmalar yapılırken gökyüzünden ilham alınır. Dua motifi ise hikâyenin büyük bir kısmını kaplar. Dua motifi birçok epizotta karşımıza çıkar. Yeniden yazım yapılan metinde dua motifinin en dikkat çekici biçimde işlendiği kısım, halkın Kahraman Bey'e merhametli olması için dua ettiği kısımdır. Bu duanın sonucunda büyüün etkisi gider ve Kahraman Bey, Tahir'den af diler. Yeniden yazım bağlamında bu motifin önem teşkil ettiği görülmektedir. Yazarın bu motifle halkın önemine ve etkisine dikkat çekmek istediği tespit edilmiştir.

Yeniden yazım yapılan metinde "Tahir doğdun, tahir yaşa, tahir öl." leitmotifi karşımıza çıkar. Yazar bu teknikle kahramanın her türlü günah ve ayıptan sakınan yüce bir şahsiyet olduğuna vurgu yapmaktadır.

Yeniden yazım bağlamında hikâyenin bütününe baktığımızda, ana hikâyede bulunan temel motiflerin ve epizotların büyük oranda korunarak yeniden yazım yapılan metne farklı bir üslupla taşındığını görmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Aktulum, K. (2014). *Metinlerarası ilişkiler*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Alptekin, A.B. (1997). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aslan, E. (2001). Halk hikâyelerinde kahramanların kıyafet değiştirme motifi ve Arabizengi tipi. *Türkbilig*, 2, 1-10.
- Boratav, P.N. (2003). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Değirmenci Yavaş, S. (2020). *Tahir ile Zühre*. Konya: Çimke Yayınları.
- Duymaz, A. (2014). 120. yılında halk hikâyesi araştırmaları tarihine bir bakış. *Akademik Kaynak*, 2/3, 1-23.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gören, E. (2013). *Yenidenyazmak (İtalyan edebiyatında yenidenyazılmış metinler)*. İstanbul: Dönence Yayınları.
- Köktürk, Ş. (2006). Türk destanlarında hapsedilme motifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 383-400.
- Onay, A.T. (1996). *Türk halk şiirinin şekil ve nevi*. (Haz. Cemal Kurnaz). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sav, E. (1974). *Halk hikâyeleri*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sivri, M. ve Özkan, S. (2013). Karşılaştırmalı edebiyatta metinlerarasılığın yeri ve Murathan Mungan'ın 'Dumrul ile Azrail' hikâyesine metinlerarası bir yaklaşım. *Folklor/Edebiyat*, 19/74, 131-144.
- Türkmen, F. (1983). *Tahir ile Zühre (İnceleme-metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Yardımcı, M. (1998). Âşık edebiyatında rüya sonrası âşık olma (bade içme). <https://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/26.php#:~:text=Bade%20i%C3%A7me%20g%C3%B6r%C3%BClen%20r%C3%BCya%20sonucu,p%C3%AEr%E2%80%9D%20elinden%20Obade%20i%C3%A7mek%20gerekir>. Erişim Tarihi: 01.04.2023.
- Yılmaz, B. (2016). Dinî içerikli halk anlatılarında ebeveynin evlat sevgisi ile imtihanı. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1/1, 1-9.
- Yüce, N. (1992). Kumuk Türkçesiyle Tahir ile Zühre. *Bellekten*, 40, 81-90.